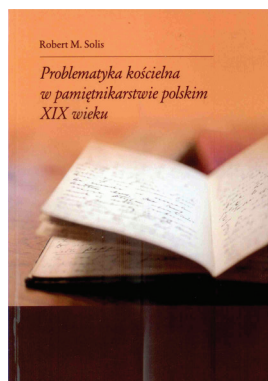

Piotr Kowolik

Wydział Zamiejscowy Nauk Humanistycznych i Społecznych w Mysłowicach
Akademii Ignatianum w Krakowie

Recenzja książki

Robert Marcin Solis, *Problematyka kościelna w pamiętnikarstwie polskim XIX wieku*, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydawnictwo Liber Duo, Lublin 2018, 141 s.

Pamiętnik jest „relacją prozatorską o wydarzeniach zapisaną przez ich uczestnika lub świadka po upływie pewnego czasu i z nastawieniem na przedstawienie wydarzeń i okoliczności zewnętrznych”¹.

Pamiętniki zaliczamy do źródeł pierwotnych. Uważam, że gromadzenie materiału badawczego jako bazy źródłowej było więc przedsięwzięciem niezwykle ważnym (zaliczanym do materiałów źródłowych)².

¹ *Encyklopedia powszechna*, t. 9: OSS-PRO, red. M. Karolczuk-Kędzierska i in., Kraków 2009, s. 64.

² K. Duraj-Nowakowa, *Pisarstwo naukowe. Między rzemiosłem a sztuką*, Sosnowiec 2015, s. 283.

Jak pisze Autor we *Wstępie* (s. 9), „pamiętnik wspomnienie, relacja, dziennik, wywiad” to główne postaci utworów zaliczanych do memuarystyki, tj. pisania pamiętników, pamiętnikarstwa³. Pamiętnikarstwo dziewiętnastego stulecia zajmuje istotne i znaczące miejsce w ówczesnej twórczości literackiej. Pamiętniki nie są wykorzystywane w pełni jako źródło historyczne.

Celem postawionym przez ks. dr. Roberta Solisa w recenzowanej pracy było scharakteryzowanie obecnej w wybranych materiałach pamiętnikarskich (25), szeroko rozumianej rzeczywistości. Obok źródeł wykorzystano literaturę przedmiotu badanego, w dużym wyborze, ze względu na wielkość opracowań. Literatura przedmiotu pomogła zrozumieć przekaz źródłowy. Praca składa się z trzech rozdziałów.

Rozdział I – *Zagadnienia wprowadzające* (s. 13-32). Jakkolwiek wiedza z zakresu memuarystyki jako źródło badań nad problematyką kościelną jest coraz głębsza, ciągle nie jest wystarczająca. Jest to specyficzna dziedzina kultury umysłowej, pozostająca jakby nieco w cieniu klasycznej i priorytetowej działalności publicystycznej.

Autor w sposób wyczerpujący definiuje podstawowe terminy, które stanowiły istotę rozważań problematyki kościelnej w pamiętnikarstwie polskim XIX stulecia, takie jak: „pamiętniki i jego rodzaje, np. ciągłego całego życia, wspomnienia wycinkowo-tematyczne, dzienniki, listy oraz terenowe korespondencje i pisma interwencyjne zawierające elementy autobiograficzne lub ujawniające osobowość autora” (s. 14).

W recenzowanym studium przeważają utwory, które można zakwalifikować do pamiętników domowych całego życia, powstałe dla dzieci i wnuków. Przytoczono informacje różnych badaczy o pamiętnikach (Antoni Skąpski, Wirydianna Fiszerowa, Rufin Piotrowski).

Wykorzystanie pamiętników w badaniach problematyki kościelnej musi zakładać właściwe sposoby ich analizy wewnętrznej i zewnętrznej, pozwalającej na zrozumienie treści danego dokumentu oraz interpretacji. Słusznie zauważa R. Solis, że wielkim problemem jest wydawanie wyłącznie na podstawie pamiętników obiektywnych sądów o życiu religijnym człowieka lub społeczności.

Bogatą charakterystykę zaprezentowano w podrozdziale *Kościół katolicki XIX wieku*. Kościół rozumiany jest jako instytucja sakralna i organizacyjna, a problematyka kościelna oddaje informacje w tej materii przekazane przez autorów pamiętników. Historia Kościoła w XIX wieku obejmowała okres od wybuchu rewolucji francuskiej do śmierci papieża Piusa X i wybuchu I wojny

³ *Słownik wyrazów obcych PWN*, red. E. Sobol, oprac. A. Stankiewicz i in., Warszawa 2002, s.707.

światowej. Katolicyzm w Polsce w omawianym wieku był jednym z głównych czynników jednoczących naród i nadających aspiracjom Polaków do wolnego państwa – rysy humanizmu. Bez uwzględnienia działalności Kościoła nie sposób zrozumieć solidarność i wolę, jaką naród polski wykazał w procesie odzyskania wolności.

Rozdział II, pt. *Kościół na ziemiach polskich* (s. 33–78), poświęcony jest duchowieństwu i jego działalności duszpasterskiej i charytatywnej. Informacje tego rozdziału skupione zostały na seminariach duchownych w zaborach austriackim, pruskim, rosyjskim (Lwów, Przemyśl, Tarnów, Warszawa, Wrocław, Gniezno, Poznań, Pelplin, Braniewo, Żytomierz). Opisane są programy nauczania alumnów, nazwiska wykładowców, spowiedników, plany zajęć, struktury modlitw codziennych.

Kolejno prezentowana jest działalność patriotyczna księży katolickich schyłku XVIII i XIX wieku na kartach historii Polski (udział w powstaniu listopadowym; działalność konspiracyjna; posługa księży w więzieniach; uczestnictwo kapłanów w działalności konspiracyjnej przed powstaniem styczniowym). W podrozdziale o *Biskupach* poruszone są sprawy związane z posługą biskupią i ich życiem prywatnym. Oto kilka nazwisk: biskup lubelski W. Skarszewski; K. Cieciszowski (biskup żytomierski); biskup krakowski – J.P. Woronicz, a później metropolita warszawski; metropolita lwowski A. Skarbek Ankwicz i inni). Kolejno opisano problem nauczania katechizmu, zaprezentowano działalność charytatywną i bazę ekonomiczną Kościoła katolickiego.

Rozdział III, pt. *Kościół powszechny* (s. 79–122). Autor w interesujący sposób relacjonuje treści odnoszące się do Kościoła powszechnego w 14 krajach, z wyjątkiem USA. Wymienić tu można Włochy, monarchię Habsburgów, Niemcy, Francję, Turcję, Anglię, Rosję, Hiszpanię, Portugalie, Brazylię, Argentynę, Chile, Peru.

Studium Roberta M. Solisa otwiera *Przedmowa* ks. Edwarda Walewandra i *Wstęp*, zamyka zaś *Zakończenie*, które stanowi ogólne rozważania, wskazując na zmiany i kierunki w pamiętnikarstwie polskim XIX wieku dotyczącym zagadnień kościelnych. Jednocześnie w całej pracy wskazywano na zasadnicze przeszkody w funkcjonowaniu Kościoła.

Niestety, rozproszenie i niekompletność bazy źródłowej uniemożliwiły Autorowi w sposób pełny i wyczerpujący scharakteryzowanie wszystkich wątków podjętych w pracy. Mimo tych drobnych mankamentów sądzę jednak, że ilość i rodzaj zaprezentowanego materiału faktograficznego dowiodły złożoności i wagi podjętego zagadnienia. Baza analizowanego materiału okazała się wyczerpująca do rozpoznania zasadniczych oraz niektórych bardziej szczegółowych problemów podjętych w pracy.

Bogata jest też bibliografia, którą podzielono na źródła, literaturę pomocniczą oraz indeks osobowy. W końcowej części zaprezentowano *Bibliotekę Pedagogiczną* Katedry Pedagogiki Porównawczej Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II – Seria A: Studia pod red. ks. Edwarda Walewandra (44 prace).

Pod względem struktury książka nie wywołuje zastrzeżeń, a nawet wzbudza podziw, że Autorowi udało się nadać przejrzysty i merytorycznie uzasadniony kształt. Pracę czyta się zainteresowaniem i to nie tylko ze względu na jej bardzo ważny temat, ale także z uwagi na to, że została napisana poprawną polszczyzną i z użyciem bogatego słownictwa. Może dobrze służyć magistrantom i doktorantom.